
MANAGING CHANGES IN THE SYSTEM OF HIGHER EDUCATION

Venelin Terziev

Russian Academy of Natural History, Moscow, Russia,
Vasil Levski National Military University, Veliko Tarnovo, Bulgaria
University of Rousse, Rousse, Bulgaria
terziev@skmat.com

Abstract: The forces causing change in the organization are numerous and different in character. Only a few key categories of forces of change can be deduced to be summed up and explored in order to offer effective models for change management, namely: population, technology, information processes, communications, competition, social prerequisites.

Keywords: change management, education, labor market, educational market.

УПРАВЛЕНИЕ НА ПРОМЕНИТЕ В СИСТЕМАТА НА ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ

Венелин Терзиев

Руска академия по естествознание, Москва, Русия
Русенски университет „Ангел Кънчев”, Русе, България
Национален военен университет „Васил Левски”, Велико Търново, България
terziev@skmat.com

Резюме: Силите, предизвикващи промяна в организацията, са много на брой и различни по своя характер. Могат да бъдат изведени само няколко ключови категории на сили на промяната, които да бъдат обобщени и изучени с цел предлагане на ефективни модели за управление на промяната, а именно: население, технологии, информационни процеси, комуникации, конкуренция, социални предпоставки.

Ключови думи: управление на промяната, образование, пазара на труда, образователен пазар.

4. ВЪВЕДЕНИЕ

Различията в пазара на труда и образователния пазар все повече се наблюдават, ако въобще може да ги дефинираме по този начин.

Диспропорциите в търсенето и предлагането на пазара на труда и до този момент не могат да бъдат преодоляни, дори в някой от секторите те се задълбочават. Периодът на активни политически и икономически трансформации, който започва през 1989 г. едва ли е напълно завършил в смисъл, че последиците от него са отчетливи и могат да бъдат определени като критични, както в образователната сфера, така и в редица други

2. УПРАВЛЕНИЕ НА ПРОМЕНИТЕ В СИСТЕМАТА НА ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ

Пазарът на труда, който сега бележи относителни ниски нива на безработица и отчита висока заетост, в същото време отчита остра необходимост от компетентна и квалифицирана работна сила. В периода на началото на века се изповядваше политика, с която да бъдат допълнително квалифицирани и обучени голяма част от безработните лица, за да имат възможност на по-късен етап успешно да се реализират или по-точно казано да се адаптират на първичния пазар на труда. Динамичността на процесите, твърде честите промени и дори сривове, не само че не създадоха тази възможност, а по-скоро поставиха тази група от хора в ситуация на невъзможност въобще да се реализират. Парадигмата за учене през целия живот би била полезна и вярна, ако полученото познание би било полезно, а в случая тази не малка група от хора не успя да осъществи тази възможност. Това е само един щрих от провежданите политики, които не само че не дават пряк или косвен резултат, а по-скоро консумират финансов ресурс, който може да се използва по далеч по-добър начин.

Винаги когато говорим за пазара на труда, ние би следвало да търсим причините, а не последствията за това състояние. Много от анализаторите, учениците и изследователите, а дори от обикновените наблюдатели смятат същия за твърде малък с неособено атрактивни възможности, които му пречат той да се развива успешно, а други считат, че той трябва да бъде захранен с работна сила от вън. Всички имат своите основания и дълбоко премислени основания за това, но безспорен факт е че той, пазара на труда остава значително

непроменен в последните години. Провежданите социални, образователни и както искате да ги наречете политики не успяват да повлияят в достатъчна степен, за да го променят или „раздвижат“.

Различни идеи, програми и дори стратегии си поставят такава цел, която все се отлага за различни периоди от време. Търсят се възможности за приложение на определени технологии или конкретни решения, които обаче не дават отговор на основния въпрос: как, кога и по какъв начин кооперирането на пазара на труда ще се свърже успешно с образователния пазар.

Търсените на възможности и от двете страни продължава, а то е свързано с поставянето на съответни изисквания. Пазарът на труда става все по-специфичен и с по-високи изисквания към бъдещите или настоящите участници в процеса на предлагане и търсене на работна сила. Образователните институции, особено тези в сектора на висшето образование, като че ли отстоявайки своя академичен консерватизъм стават все по-затворени и не съвсем адекватни на тези изисквания. Безспорно промяната в академичната среда и образователната технология е процес, който изисква далеч по-голям период от време. Това в определен смисъл дава и отговор на въпроса какво се случва. Познати на всички нас, които се занимаваме с това са процесите, свързани с актуализиране на учебните планове и програми, защитени професии, рестриктивни опции за намаляване на приема в определени професионални направления и т.н. Решения от подобен характер биха били успешни, ако те имат комплексен характер.

Разглеждането на тази проблематика е доста сложно нещо и не би могло да се извърши само с наблюдение или отчитане на обективните реалности. Едва ли някой ще оспори, че имаме сериозен проблем в това отношение.

Търсенето на пътища за решаването му, като че ли се отлага постоянно. Вероятно за всичко това се изисква известно количество политическа воля, смелост и доста други неща. И без да навлизаме в сферата на партийните решения ми се иска да обърнем внимание на „другите неща“.

В последните години на трансформации от различен характер образователния пазар най-често в публичното пространство се свързваше с това, че учителите и преподавателите в университетите трябва да вземат заплащане, която да отговори на статуса им. Не употребявам думата „достойно“, защото не смятам, че едва ли е „достойно“ в този смисъл заплащането и на други професии и това би ни поставило в ситуация да правим сравнение на несравними неща. Останалата част от процеса остана невидима или бе достатъчно омаловажена, а тя е по-скоро доста важна и съществена.

Именно съдържанието на процеса е това което трябва добре да преосмислим и добре анализираме. Намаляващият брой студенти е факт, приливът на свежа кръв от чужбина е твърде малък за да реши създалата се ситуация. Създадените голям на брой висши училища, които трудно биха могли да се кооперират или дори обединят е почти невъзможен, поради наложилата се специфика, та дори и народопсихология. Някой от тях трудно съумяват да ограничат едно към друго негативното си отношение и се приемат като преки или непреки конкуренти за завоюване на поредния студент.

Оформянето на няколко основни академични центъра, освен София вече е факт и всяка година се доказва с изследването на научния капацитет, което прави Министерство на образованието и науката. На всички безпределно е ясно, че без наличието на научен капацитет осъществяването на приемлив образователен процес е невъзможен. Съществуването на висши училища с почти нулев научен капацитет поставя въпроса как техните преподаватели предават знание и с каква стойност е то!? Но и този проблем е многопластов и създава известен дискомфорт, който е свързан с начина на отчитане на този научен капацитет, стимулиране на неговото развитие, както и на неговата конкретна същност. Евентуалните бъдещи промени в българското образователно законодателство ще създадат институции от различен тип – само образователни и такива, които ще са образователни и изследователски. С тези промени ще се задълбочи още повече създаденото неравновесие и ще запрати част от участниците в образователния пазар в критична точка. Не осигуряването на възможност за изследователска и научна дейност ще постави тези висши училища в позиция да разполагат с преподаватели само за базисните и основните учебни дисциплини, а за останалите да привличат от другите институции. Всъщност това е добра възможност, но дали е възможна нейната реализация?

3. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В най-общ план на тези разсъждения е необходимо преди да се предприемат каквито е да било действия да се направи цялостен и всеобхватен анализ на съществуващото състояние и да се предложат комплекс от решения, които да бъдат достатъчно добре обосновани и планирани. Именно липсата на този елемент от процеса на управление – точното и правилно планиране доведе до достатъчно добър хаос с непредвидими последици.

Пазарните механизми, колкото и да са добри те, не успяха да осъществят необходимата регулация между пазара на труда и образователния пазар. Очевидно това няма как да се случи и в бъдещ период. Редица фактори влияят на този доста сложен процес и го променят постоянно и понякога драстично. Например – не доброто средно професионално образование, което е запратено в ъгъла на сектора „Средно образование“. И от там по рефлексия се предава в сектора „Висше образование“, който наследява проблема и няма как да го реши.

Нагласите за продължаване на образованието в инженерните специалности са слаби, което пряко кореспондира с първото и със състоянието или по-точно с отношението на обществото към професията на „инженер“.

Процесите са доволно сложни за да могат да бъдат представени и описани по кратък начин. Те се характеризират с достатъчно негативни тенденции, които няма как да бъдат преодолени без набор от решения.

Създаването на пътна карта, участието на държавата чрез определени механизми в академичната автономия са само елементи от този комплекс от решения и едва ли ще способстват за пълното му решаване. Търсенето на правилното и точното решение трябва да продължи и то ще се случи именно тогава, когато интересите на всички играчи в този пъзел се срещнат. Имаме усещането, че масата е сложена, но пъзела е далеч от своето нареждане.

Един такъв специфичен пример е кризисната ситуация в едно от емблематичните ни висши икономически училища в което недостига на финансови средства е осезаем и продължаването на този процес е почти невъзможен. Някак си парадоксално звучи министерство (пък и то на образованието) да учи как се харчат пари икономически университет, а по скоро ми се струва, че трябва да е обратното. И в този ред на мисли трябва да отбележим, без да изпадаме в популизъм, че трябва да обърнем пирамидата обратно. Да извлечем ползите от натрупванията и да конкретизираме действията (Terziev, Bogdanova, 2019-a).

ЛИТЕРАТУРА

- Terziev, V., Bogdanova, M. (2019). The new business model of the universities. // International association of methodologists of social sciences in Belgrade, Third international thematic scientific conference “Importance of applicative research for development of science and solving practical problems in modern society” Belgrade, 15. November 2019, Book of abstract, Serbian academy of sciences and arts, Belgrade, 2019, p.15, ISBN 978-86-920023-2-8.
- Terziev, V., Bogdanova, M. (2019a). The academic capitalism and the new business model of the universities. // Proceedings of ADVED 2019 - 5th International Conference on Advances in Education and Social Sciences, 21-23 October 2019, International Organization Center of Academic Research, Istanbul, Turkey, 2019, pp. 477-484, ISBN: 978-605-82433-7-8.